
Grunnmuren må styrkes

LEDER

ELIN KJØLSRØD ØDEMARK

elinodemark@gmail.com

Elin Kjølørød Ødemark er fastlegevikar ved Vinderen legekantor i Oslo, leder av ALIS-utvalget og styremedlem i Allmennlegeforeningen.

Forfatteren har fylt ut ICMJE-skjemaet og oppgir ingen interessekonflikter.

Fastlegeordningen er selve grunnmuren i norsk helsevesen. Hvordan kan ordningen styrkes?

Evalueringen av fastlegeordningen i 2019 viste at det er et enormt sprik mellom medisinstudentenes yrkesønsker og nødvendig rekruttering av fastleger for å opprettholde stabil legedekning (1). Kun 6 % av studentene tror at de kommer til å jobbe som fastlege i fremtiden, 9 % hvis vi inkluderer leger i spesialisering. Kun 18 % av dagens fastlegevikarer ønsker å bli værende i yrket. Enda mer foruroligende er en undersøkelse som viser at hele 20 % av fastlegene i studien innen få år planlegger å bytte karriere eller forlate legeyrket helt (2).

Fastlegeordningen ble innført i 2001, og tanken var å gi befolkningen større trygghet og tilfredshet i form av stabile lege-pasient-forhold. Dagens realitet er at vikarstafettene holder på å erstatte de stabile fastlegene, med 34 % økning i bruk av vikarer på under to år (1). Som hovedsatsing i sin utviklingsplan for 2019 anser Legeforeningen det nødvendig å rekruttere hele 500 nye allmennleger i spesialisering hvert år for å sikre stabil legedekning (3). Hvor realistisk er egentlig det?

Tidsskriftet publiserer nå en viktig artikkel der man har undersøkt hvorfor leger velger seg bort fra allmennmedisin (4). Birkeli og medarbeidere fra Legeforskningsinstituttet (LEFO) benyttet instituttets representative legepanel til å spørre leger som ikke valgte allmennpraksis til tross for at de tenkte på det, og tidligere allmennleger som har sluttet. Bildet som kommer frem, er sammensatt. Større administrativ byrde og lite faglig miljø er viktige grunner til at leger velger bort allmennpraksis. Andre grunner er blant annet for høy arbeids- og/eller vaktbelastning, dårlig erfaring fra praksis eller turnus, familiære årsaker og små kommuner. Studien viser til tankevekkende litteratur og konkluderer litt selvkritisk med at «oppmerksomheten rundt manglende rekruttering og retensjon i allmennmedisin kan hittil i for stor grad ha dreid seg om enkeltårsaker».

«Dagens realitet er at vikarstafettene holder på å erstatte de stabile fastlegene»

Fastleger har lengre arbeidsuker enn de fleste andre leger, gjennomsnittlig 56 timer per uke (5). Til tross for redusert listelengde, med 6 % i gjennomsnitt fra 2010 til 2017, viser tall fra Statistisk sentralbyrå vekst i fastlegenes arbeidsbelastning (6). Tilfredsheten blant legene har sunket de siste årene. I tillegg til lang arbeidstid, kan dette ha sammenheng med mangel på anerkjennelse for godt arbeid, mindre frihet til å velge metoder, økende ansvar og utilstrekkelig økonomisk utbytte (4).

Fastlegeordningen har blitt gradvis mer underfinansiert, og når vi legger til økt arbeidsbelastning som følge av oppgaveoverføring fra spesialisthelsetjenesten, er det ikke rart frustrasjonen øker. Helseforetaksreformen i 2002 og samhandlingsreformen i 2012 medførte sykere pasienter og overføring av flere oppgaver til primærhelsetjenesten. Samfunnet har også endret seg med flere eldre, høyere forventninger hos pasientene og generelt lavere terskel i befolkningen for å oppsøke fastlegen.

Funnene til Birkeli og medarbeidere samsvarer med det vi i ALIS-utvalget (rådgivende utvalg i Allmennlegeforeningen) oppfatter som problemets kjerne: Ferske leger i familier med to yrkesaktive og kanskje små barn ønsker ikke å jobbe seg i hjel! Vi ønsker sosioøkonomisk trygghet og en god jobb–familieliv-balanse. Det koster for mye å etablere egen praksis i tillegg til alle andre utgifter, og mangelen på sosiale rettigheter blir mer avgjørende når lønnsnivået går ned. Vi trenger kolleger som har tid og interesse for opplæring og veiledning, noe som er vanskelig å finne i dagens pressede ordning, og vi trenger fritid på linje med det som er en rettighet for andre yrkesutøvere.

Høsten 2018 ble Legeforeningen og Helse- og omsorgsdepartementet enige om å finne en løsning på fastlegekrisen i Norge ved å la legene få mulighet til å redusere antall pasienter på listen sin uten å tape inntekt. Våren 2020 kommer Regjeringens handlingsplan. Forhåpentligvis er det nå en felles forståelse av at det haster å få på plass en klok løsning og en økonomisk forpliktende plan for å redde fastlegeordningen. Det skal en del til for å klare å stabilisere grunnmuren igjen. For å sikre pasienter i samtlige norske kommuner et godt og likeverdig tilbud, er det nødvendig å både hindre avgang av etablerte fastleger og å rekruttere ferske leger inn i ordningen.

LITTERATUR

1. Evaluering av fastlegeordningen. EY og Vista Analyse 2019.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/7cd212bf5f0642c1a5d0d480f0923e6d/evaluering-av-fastlegeordningen---sluttrapport-fra-ey-og-vista-analyse.pdf> Lest 1.3.2020.
2. Folkehelseinstituttet. Commonwealth Fund-undersøkelsen blant allmennleger i elleve land 2019: tabellrapport. Rapport nr. 12/2019: 31, spørsmål 28 d.
<https://www.fhi.no/publ/2019/commonwealth-fund-undersokelsen-blant-allmennleger-i-elleve-land-i-2019-tab/> Lest 1.3.2020.
3. Utviklingsplan for Legeforeningen.
<https://www.legeforeningen.no/contentassets/88a40e68b11e44ea9d0853f7d1a3fdfb/u>

tviklingsplan-fastlegeordningen-varuke-2019-full.pdf Lest 1.3.2020.

4. Birkeli CN, Rosta J, Aasland OG et al. Hvorfor velger leger seg bort fra allmenntidsskriftet? Tidsskr Nor Legeforen 2020; 140. doi: 10.4045/tidsskr.19.0597. [CrossRef]

5. Helse- og omsorgsdepartementet. Fastlegers tidsbruk. Rapport 6.3.2018. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/fastlegers-tidsbruk/id2592992/> Lest 1.3.2020.

6. Kortere pasientlister, lengre arbeidsdager? SSB Analyse 2018/14: Fastlegeordningen. <https://www.ssb.no/helse/artikler-og-publikasjoner/kortere-pasientlister-lengre-arbeidsdager> Lest 1.3.2020.

Publisert: 30. mars 2020. Tidsskr Nor Legeforen. DOI: 10.4045/tidsskr.20.0176

Mottatt 27.2.2020, godkjent 5.3.2020.

Opphavsrett: © Tidsskriftet 2026 Lastet ned fra tidsskriftet.no 11. juli 2026.